

THỰC TRẠNG XÂM PHẠM QUYỀN TÁC GIẢ ĐỐI VỚI TÁC PHẨM PHI HƯ CẤU TRONG CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC Ở VIỆT NAM HIỆN NAY VÀ CÁC GIẢI PHÁP

TRẦN CAO THÀNH*

Ngày nhận bài: 23/05/2017

Ngày phản biện: 05/06/2017

Ngày đăng bài: 15/06/2017

Tóm tắt:

Hiện nay, tình trạng xâm phạm quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu đang trở nên phổ biến, đặc biệt là giáo trình, sách chuyên khảo. Trong xu thế hội nhập quốc tế, Việt Nam đã và đang tham gia vào các hiệp định kinh tế song phương (FTA). Một trong những đòi hỏi hiện nay là Việt Nam cần có một hành lang pháp lý đầy đủ và thống nhất để bảo hộ quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu. Nhận thấy pháp luật Việt Nam chưa quy định cụ thể vấn đề bảo hộ quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu, vì vậy tác giả đã chọn vấn đề này để nghiên cứu. Từ việc hệ thống hóa các quy định của pháp luật liên quan đến quyền tác giả tác phẩm phi hư cấu. Qua việc phân tích thực trạng xâm phạm quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu ở môi trường đại học tại Việt Nam, tác giả đề xuất các giải pháp nâng cao hiệu quả bảo hộ quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu nhằm đáp ứng xu thế hội nhập quốc tế.

Từ khoá:

Bảo hộ, quyền tác giả, sở hữu trí tuệ, tác phẩm phi hư cấu.

Abstract:

Nowadays, the situation of violating copyright of non-fiction works is increasingly popular, especially textbooks and monographs. Thanks to the trend of global integration, Vietnam has been participating in many free trade agreements. One of the current requirements is that Vietnam needs to build a complete and united legal system to protect copyright to non-fiction works. Recognizing that Vietnamese law does not specifically regulate copyright protection of nonfiction works, the author has chosen this subject for research. From the systematization of the law of copyright to non-fictional works, by analyzing the situation of copyright infringement of non-fictional works in the university environment in Vietnam, the authors propose solutions to improve the efficiency of copyright protection of non-fictitious works to meet the trend of international integration.

Key words:

Protect, copyright, intellectual property, non-fiction works, universities.

---

* ThS., Giảng viên trường Đại học Luật, Đại học Huế; Email: trancaothanh47@gmail.com

Đặt vấn đề

Trong xu thế hội nhập quốc tế, công tác chuẩn hóa nền giáo dục đại học theo tiêu chuẩn quốc tế được quan tâm hơn bao giờ hết. Trong lộ trình đó, việc các trường đại học chuẩn bị cho công tác đánh giá nội bộ, đánh giá ngoài đang được gấp rút hoàn thành. Một trong những tiêu chí để đánh giá xếp hạng các trường đại học chính là thư viện. Có thể nói, thư viện được xem là một trong các tiêu chí quan trọng nhất để đánh giá chất lượng trường đại học. Trong các tiêu chí đánh giá thư viện có tiêu chí về vấn đề sở hữu trí tuệ mà cụ thể là bảo hộ quyền tác giả. Tuy nhiên, hiện nay tình trạng xâm phạm quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu đang trở nên phổ biến, đặc biệt là sách giáo khoa, giáo trình, tài liệu học tập, sách chuyên khảo. Trong phạm vi bài viết này, tác giả đưa ra thực trạng xâm phạm quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu ở môi trường đại học tại Việt Nam, từ đó đề xuất các giải pháp nâng cao hiệu quả bảo hộ quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu nhằm đáp ứng xu thế hội nhập quốc tế.

1. Quy định của pháp luật Việt Nam hiện hành về bảo hộ quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu

1.1. Khái niệm tác phẩm phi hư cấu

Rõ ràng, muốn bảo hộ quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu thì phải hiểu rõ khái niệm “phi hư cấu” và “tác phẩm phi hư cấu”. Có một sự thật là, trong các tài liệu liên quan không có định nghĩa về “phi hư cấu” mà người ta định nghĩa phi hư cấu thông qua một tác phẩm văn học hư cấu, Farner, Geir (2004) cho rằng: *Phi hư cấu là một thuật ngữ dùng để mô tả nội dung, mà trong đó tác giả chịu trách nhiệm cho sự thật và chính xác của các sự kiện, con người, và/hoặc thông tin được trình bày*¹.

Thêm nữa, về khái niệm hư cấu, theo Lại Nguyên Ân (1998): *Hư cấu là phương thức xây dựng hình tượng điển hình qua việc sáng tạo ra những giá trị mới, những yếu tố mới, như sự kiện, cảnh vật, nhân vật trong một tác phẩm theo sự tưởng tượng của tác giả. Đây là yếu tố không thể thiếu của sáng tác văn học nghệ thuật. Văn học nghệ thuật bắt nguồn từ cuộc sống nhưng không sao chép nguyên nó. Từ những chất liệu thực tế, nghệ sĩ tổ chức, nhào nặn, sáng tạo ra những hình tượng nghệ thuật sinh động, rõ nét và điển hình hơn, tùy thuộc chủ đề của tác phẩm*².

Từ đó, có thể hiểu tác phẩm phi hư cấu phải được hình thành qua tiêu chí sự thật và chính xác về những sự kiện, con người và thông tin...³

---

¹ Farner, Geir (2004), *Literary Fiction: The Ways We Read Narrative Literature*, Bloomsbury Publishing USA.

² Lại Nguyên Ân chủ biên (1998), *150 thuật ngữ văn học*, Nhà xuất bản Đại học Quốc gia, Hà Nội.

³ Xin tham khảo thêm: Trần Văn Hải, *Những khó khăn trong việc quản lý tập thể quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu*, Kỷ yếu Hội thảo “Quản trị tập thể quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu ở Việt Nam”, (2017), tr.45.

Theo Irene Fountas, Gay Su Pinnell (2010), tác phẩm phi hư cấu có thể bao gồm các tác phẩm thuộc lĩnh vực bài báo khoa học, báo chí, điểm sách, hồi ký, lịch sử, nhật ký, nhiếp ảnh, phê bình văn học, phim tài liệu, sách giáo khoa, sách khoa học, tài liệu, tạp chí khoa học, triết học, từ điển, tự truyện, pháp luật...⁴

Theo Thạc sĩ, Luật sư Nguyễn Thị Phương Hào – Ủy viên Ban Chấp hành Hiệp hội Tác giả Phi hư cấu Việt Nam (Vietnam Association of Non-Fiction Authors - VANFA): Tác phẩm phi hư cấu bao gồm: Sách giáo khoa, giáo trình, tài liệu khoa học; Từ điển, bách khoa toàn thư; Phim tài liệu, nhiếp ảnh, sổ tay hướng dẫn; Đề tài nghiên cứu, công trình nghiên cứu, báo cáo, đồ án, kế hoạch; Tạp chí, bài báo, nhật ký, hồi ký, tiểu sử; Các tài liệu tương tự khác⁵.

Nhà thơ Đoàn Thị Lam Luyến - Chủ tịch VANFA cũng chỉ ra rằng: Tư liệu định hình tác phẩm phi hư cấu thường gặp bao gồm: Sách giáo khoa, giáo trình, tài liệu khoa học, đề tài nghiên cứu, công trình nghiên cứu, báo cáo, từ điển, bách khoa thư, đồ án, kế hoạch, tạp chí, bài báo, nhật ký, hồi ký, tiểu sử, phim tài liệu, nhiếp ảnh, sổ tay hướng dẫn, tư liệu tương tự khác⁶.

2.2. Quy định của pháp luật Việt Nam hiện hành về bảo hộ quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu

Hiện nay, pháp luật Việt Nam chưa có quy định cụ thể về bảo hộ quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu, cụ thể:

Thứ nhất, Luật Sở hữu trí tuệ năm 2005, sửa đổi bổ sung năm 2009 (Luật Sở hữu trí tuệ 2005) quy định tại Điều 3. Đối tượng quyền sở hữu trí tuệ, bao gồm:

“1. Đối tượng quyền tác giả bao gồm tác phẩm văn học, nghệ thuật, khoa học; đối tượng quyền liên quan đến quyền tác giả bao gồm cuộc biểu diễn, bản ghi âm, ghi hình, chương trình phát sóng, tín hiệu vệ tinh mang chương trình được mã hoá...”

Như vậy, trong điều luật đã dẫn chỉ quy định chung chung đối tượng quyền tác giả bao gồm tác phẩm văn học, nghệ thuật, khoa học. Vậy, tác phẩm phi hư cấu sẽ nằm ở đâu trong ba thể loại này? Về điểm này, Luật Sở hữu trí tuệ vẫn chưa đề cập đến tác phẩm phi hư cấu và làm cho người đọc rất khó để biết được tác phẩm phi hư cấu sẽ thuộc vào thể loại nào.

Thứ hai, các loại hình tác phẩm được bảo hộ quyền tác giả bao gồm:

“1. Tác phẩm văn học, nghệ thuật và khoa học được bảo hộ bao gồm:

a) Tác phẩm văn học, khoa học, sách giáo khoa, giáo trình và tác phẩm khác được thể hiện dưới dạng chữ viết hoặc ký tự khác; b) Bài giảng, bài phát biểu và bài nói khác; c) Tác

---

⁴ Irene Fountas, Gay Su Pinnell (2010), Genre Study: Teaching with Fiction and Nonfiction Books, ISBN-13:978-0325028743.

⁵ Xin tham khảo thêm: Nguyễn Thị Phương Hào, *Quyền tác giả tác phẩm phi hư cấu ở Việt Nam*, Kỷ yếu Hội thảo “Quản trị tập thể quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu ở Việt Nam”, (2017), tr.54.

⁶ Xin tham khảo thêm: Đoàn Thị Lam Luyến, *Quản trị tập thể và Hiệp hội tác giả phi hư cấu Việt Nam (VANFA)*, Kỷ yếu Hội thảo “Quản trị tập thể quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu ở Việt Nam”, (2017), tr.74.

phẩm báo chí; d) Tác phẩm âm nhạc; đ) Tác phẩm sân khấu; e) Tác phẩm điện ảnh và tác phẩm được tạo ra theo phương pháp tương tự (sau đây gọi chung là tác phẩm điện ảnh); g) Tác phẩm tạo hình, mỹ thuật ứng dụng; h) Tác phẩm nhiếp ảnh; i) Tác phẩm kiến trúc; k) Bản họa đồ, sơ đồ, bản đồ, bản vẽ liên quan đến địa hình, kiến trúc, công trình khoa học; l) Tác phẩm văn học, nghệ thuật dân gian”⁷.

Thứ ba, các đối tượng không thuộc phạm vi bảo hộ quyền tác giả bao gồm:

“1. Tin tức thời sự thuần túy đưa tin.

2. Văn bản quy phạm pháp luật, văn bản hành chính, văn bản khác thuộc lĩnh vực tư pháp và bản dịch chính thức của văn bản đó.

3. Quy trình, hệ thống, phương pháp hoạt động, khái niệm, nguyên lý, số liệu”⁸.

Trong quy định về các đối tượng không thuộc phạm vi bảo hộ quyền tác giả cũng không đề cập đến tác phẩm phi hư cấu. Cũng cần lưu ý, Điều 25 Luật Sở hữu trí tuệ 2005, quy định:

“Các trường hợp sử dụng tác phẩm đã công bố không phải xin phép, không phải trả tiền nhuận bút, thù lao

1. Các trường hợp sử dụng tác phẩm đã công bố không phải xin phép, không phải trả tiền nhuận bút, thù lao bao gồm:

a) Tự sao chép một bản nhằm mục đích nghiên cứu khoa học, giảng dạy của cá nhân;

b) Trích dẫn hợp lý tác phẩm mà không làm sai ý tác giả để bình luận hoặc minh họa trong tác phẩm của mình;

c) Trích dẫn tác phẩm mà không làm sai ý tác giả để viết báo, dùng trong ấn phẩm định kỳ, trong chương trình phát thanh, truyền hình, phim tài liệu;

d) Trích dẫn tác phẩm để giảng dạy trong nhà trường mà không làm sai ý tác giả, không nhằm mục đích thương mại;

đ) Sao chép tác phẩm để lưu trữ trong thư viện với mục đích nghiên cứu;

e) Biểu diễn tác phẩm sân khấu, loại hình biểu diễn nghệ thuật khác trong các buổi sinh hoạt văn hoá, tuyên truyền cổ động không thu tiền dưới bất kỳ hình thức nào;

g) Ghi âm, ghi hình trực tiếp buổi biểu diễn để đưa tin thời sự hoặc để giảng dạy;

h) Chụp ảnh, truyền hình tác phẩm tạo hình, kiến trúc, nhiếp ảnh, mỹ thuật ứng dụng được trưng bày tại nơi công cộng nhằm giới thiệu hình ảnh của tác phẩm đó;

i) Chuyển tác phẩm sang chữ nổi hoặc ngôn ngữ khác cho người khiếm thị;

k) Nhập khẩu bản sao tác phẩm của người khác để sử dụng riêng...”

Tóm lại, trong các quy định của pháp luật về sở hữu trí tuệ hiện hành không đề cập đến cụm từ “tác phẩm phi hư cấu”. Từ khái niệm và các quy định về bảo hộ quyền tác giả đối với

⁷ Điều 14, Luật Sở hữu trí tuệ năm 2005 sửa đổi, bổ sung năm 2009.

⁸ Điều 15, Luật Sở hữu trí tuệ năm 2005 sửa đổi, bổ sung năm 2009.

tác phẩm phi hư cấu trong các trường đại học, trong phạm vi bài viết này tác giả chủ yếu đề cập tác phẩm khoa học, giáo trình, sách giáo khoa, bài giảng, tài liệu học tập, công trình nghiên cứu, đề tài nghiên cứu khoa học.

2. Thực trạng xâm phạm quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu trong các trường đại học tại Việt Nam

Trong bối cảnh hiện nay, hầu như người ta ít để ý đến việc bảo hộ quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu, nhất là đối với sách giáo khoa, giáo trình. Người dân có lối mòn tư duy về quyền tác giả chỉ áp dụng đối với các tác phẩm văn học nghệ thuật mà ít để ý đến những tác phẩm phi hư cấu. Điều này vô hình chung đã làm cho tác giả tác phẩm phi hư cấu bị xâm phạm quyền nghiêm trọng, là nguyên nhân chính ảnh hưởng đến số lượng, chất lượng các tác phẩm phi hư cấu hiện nay.

Thực trạng xâm phạm quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu được biểu hiện rõ nét cụ thể như sau:

Thứ nhất, tình trạng sử dụng giáo trình, sách chuyên khảo, sách tham khảo, tài liệu học tập photo trong trường đại học

Tuy chưa có một cuộc điều tra nào được tiến hành nhưng qua tìm hiểu của tác giả thì chỉ có một số ít các trường đại học ở Việt Nam có quy định về việc sinh viên phải sử dụng sách gốc để phục vụ nhu cầu học tập, nghiên cứu trong trường đại học. Có thể kể đến như Trường Đại học Luật thành phố Hồ Chí Minh, Trường Đại học Luật Hà Nội... Thậm chí ở các trường này, khi có nhu cầu nghiên cứu Khóa luận, hoặc các tài liệu phi hư cấu có số lượng hạn chế, sinh viên cũng chỉ được đọc tại chỗ và ghi chép bằng giấy bút chứ không được mượn về hoặc photo. Trong khi đó, phần lớn các trường đại học còn lại trên cả nước vẫn đang cho phép sinh viên sử dụng sách photo, ví dụ: Trường Đại học Ngoại ngữ thuộc Đại học Huế, Trường Đại học Kinh tế thuộc Đại học Đà Nẵng, Trường Đại học Quy Nhơn... Thay vì mua sách gốc, sinh viên tự mình đi photo ở quầy photocopy của trường, hoặc tự mình đi photo ở ngoài, thậm chí có những sinh viên còn tải các tệp dữ liệu điện tử vào máy tính cá nhân để sử dụng. Nếu giá bán một quyển sách gốc là 90.000 đồng thì khi photo chỉ mất khoảng 25.000 đồng đến 30.000 đồng, rẻ hơn rất nhiều so với giá sách gốc. Chính vì giá rẻ mà có thể nói rằng việc mua sách gốc được xem là giải pháp cuối cùng mà sinh viên nghĩ đến khi cần một tài liệu để học tập, nghiên cứu⁹.

Theo chuyên gia sở hữu trí tuệ Đỗ Khắc Chiến, người sử dụng thu lượm một khối lượng kiến thức nhất định, một khối lượng kiến thức mà họ tự nghiên cứu hoặc phân tích có thể mất

---

⁹ Theo kết quả khảo sát của tác giả trong các trường đại học, đối chiếu giá khi mua sách gốc và mang sách gốc đó đi photo.

hết thời gian của cả cuộc đời. Nhưng họ lại vô tư sử dụng tác phẩm bằng những nguồn bất hợp pháp, những nguồn mà tác giả chẳng được hưởng bất kỳ lợi ích nào từ nó, dù nhỏ¹⁰.

Việc sử dụng sách photo đã trở thành thói quen ăn sâu vào cách nghĩ, cách hành động của sinh viên Việt Nam. Nếu trước đây, người ta cho rằng, điều kiện về số lượng sách gốc không đủ để đáp ứng nhu cầu hay điều kiện về kinh tế không cho phép sinh viên sử dụng sách gốc thì ngày nay điều này không còn đúng. Số lượng phát hành đối với sách phi hư cấu ở Việt Nam chỉ dừng lại ở con số 500 đến 1.000 bản. Sở dĩ số lượng bản in ít ỏi là vì xuất bản không có người mua, người dùng chủ yếu sử dụng sách photo nên càng xuất bản nhiều thì càng lỗ nhiều, do đó số lượng xuất bản đang rất hạn chế. Nếu sách in ra bán được thì chắc chắn tác giả và nhà xuất bản sẽ tăng cường tái bản.

Theo số liệu thống kê từ Cục Xuất bản, In và Phát hành, 90% số sách trên thị trường Việt Nam là các ấn phẩm phi hư cấu¹¹. Dẫn lời bà Đoàn Thị Lam Luyến - Tổng thư ký ban vận động thành lập VANFA - lấy số liệu từ Cục Khảo thí và Kiểm định chất lượng giáo dục (Bộ Giáo dục và Đào tạo) cho biết: Mỗi năm có khoảng 1,5 triệu sinh viên và 2,6 triệu người tốt nghiệp đại học vi phạm quyền tác giả tác phẩm phi hư cấu ở những cấp độ khác nhau¹².

Như vậy, có thể thấy rằng tình trạng xâm phạm quyền tác giả tác phẩm phi hư cấu trong môi trường đại học là tràn lan và phổ biến. Các sinh viên đại học và học viên sau đại học vi phạm quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu ngày càng nhiều hơn.

Thứ hai, tình trạng sử dụng sách in nhưng không phải là sách gốc của các thư viện và các cơ sở photocopy, in ấn

Tình trạng này khá phổ biến, nhiều thư viện và các tiệm photocopy đã mua sách gốc sau đó photo bằng giấy chất lượng tương đương với sách gốc, in bìa màu và thiết kế giống hệt với sách gốc nhưng giá bán rẻ hơn sách gốc và đắt hơn sách photo. Bằng mắt thường, rất khó để có thể phân biệt sách gốc với sách in lại, và dĩ nhiên tác giả không nhận được một khoản thù lao nào. Tình trạng này khá phổ biến và rất khó kiểm soát, nếu hành vi xâm phạm quyền tác giả tác phẩm phi hư cấu trở thành thói quen thì dù có kiểm tra thường xuyên vẫn không thể khắc phục được tình trạng này...

Mức nhuận bút cho các tác giả hiện được tính theo công thức phổ biến là 10% giá bìa nhân số lượng phát hành. Ông Bùi Việt Thắng - giảng viên Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội - cho biết, với một công trình nghiên cứu, ông nhận được khoảng 04 triệu tiền nhuận bút. Nếu tái bản, ông có thêm 02 triệu nữa. Số tiền 06 triệu

¹⁰ <http://giaitri.vnexpress.net/tin-tuc/sach/lang-van/tac-gia-phi-hu-cau-bi-an-cap-va-chua-duoc-bao-ve-2135408.html> truy cập lúc 10:30 ngày 10/5/2017

¹¹ <http://giaitri.vnexpress.net/tin-tuc/sach/lang-van/tac-gia-phi-hu-cau-bi-an-cap-va-chua-duoc-bao-ve-2135408.html> truy cập lúc 10:00 ngày 10/5/2017.

¹² <http://www.dongduongsteel.com.vn/vn/Tin-tuc-ct.aspx?pg=Tin-tuc&id=18&name=tac-gia-phi-hu-cau-bi-an-cap-va-chua-duoc-bao-ve> truy cập lúc 10:05 ngày 10/5/2017.

đồng đó là kết quả của 1 - 2 năm lao động trí óc. "Chỉ đủ tiền để tôi mua sách tặng lại bạn bè, sinh viên. Người nghiên cứu hầu như không thể sống bằng nhuận bút viết sách", ông Thắng nói. Tại cuộc hội thảo về bản quyền hồi năm 2010, Giáo sư Phan Trọng Luận - tác giả chủ biên của nhiều đầu sách giáo khoa - từng than thở rằng: "50 năm qua, tôi cặm cụi viết sách mà không biết mình bị bóc lột với đồng nhuận bút rẻ mạt"¹³.

Thứ ba, tình trạng sao chép nội dung của các tác phẩm phi hư cấu không trích dẫn nguồn.

Thực tế cho thấy, sinh viên tại các trường đại học đang sử dụng các nguồn tài liệu mà không trích dẫn, thậm chí là ăn cắp nguyên bản các công trình nghiên cứu khoa học, các khóa luận, luận văn, luận án (tác phẩm phi hư cấu). Điều này vi phạm quyền tác giả tác phẩm phi hư cấu. Thậm chí có những công trình khoa học cũng sao chép một phần hay toàn bộ, bằng cách này hay cách khác một công trình khoa học, đề tài nghiên cứu khoa học được công bố trước đó. Rõ ràng, chất xám của tác giả tác phẩm phi hư cấu bị sử dụng miễn phí.

Sinh viên hiện nay quen với việc lên mạng internet tìm một bài tương tự và sau đó “ché lại”, biến nó thành của mình hơn là việc tìm kiếm tài liệu và tự mình nghiên cứu viết ra. Những thói quen xấu đó tạo cho sinh viên sự lười nhác và ị ạch trong tư duy.

3. Nguyên nhân của thực trạng xâm phạm quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu trong các trường đại học tại Việt Nam

Từ thực trạng nêu trên, tác giả nhận thấy, những nguyên nhân chủ yếu của việc xâm phạm quyền tác giả tác phẩm phi hư cấu như sau:

Thứ nhất, chưa có chế tài để xử lý các trường hợp sinh viên sử dụng tài liệu photo

Điều này trước tiên phải kể đến vai trò của nhà trường trong công tác kiểm tra, xử lý nghiêm các trường hợp sử dụng sách photo. Rất ít các trường đại học thực hiện nghiêm các quy định cấm sinh viên sử dụng sách photo trong khuôn viên trường đại học. Thậm chí, có nhiều trường còn không có quy định về việc cấm sinh viên sử dụng sách, giáo trình photo. Chính điều này đã dẫn đến tình trạng sử dụng sách, giáo trình photo tràn lan trong các trường đại học. Một vài trường đại học có quy định và thực hiện nghiêm vấn đề này có thể kể đến như: Trường Đại học Luật thành phố Hồ Chí Minh, Trường Đại học Luật Hà Nội... Sinh viên nếu bị phát hiện sử dụng sách, giáo trình photo sẽ bị tịch thu sách và xử lý kỷ luật đình chỉ học theo quy chế của nhà trường¹⁴. Thực hiện vấn đề này chỉ trong khoảng 5 năm trở lại đây nhưng có thể thấy rằng Trường Đại học Luật thành phố Hồ Chí Minh đã làm rất quyết liệt

---

¹³ <http://giaitri.vnexpress.net/tin-tuc/sach/lang-van/tac-gia-phi-hu-cau-bi-an-cap-va-chua-duoc-bao-ve-2135408.html> truy cập lúc 10:35 ngày 10/5/2017.

¹⁴ Xin tham khảo thêm: Nội quy trường học ban hành kèm theo Quyết định số 306/QĐ-ĐHL ngày 13/3/2012 của Hiệu trưởng Trường Đại học Luật Tp. Hồ Chí Minh và Quyết định số 41/QĐ-ĐHL ngày 20/01/2017 của Hiệu trưởng Trường Đại học Luật Tp. Hồ Chí Minh về việc áp dụng hình thức kỷ luật đình chỉ học một năm đối với sinh viên có hành vi sao in và phát hành các loại giáo trình, tài liệu học tập trái với các quy định của Nhà trường và pháp luật (<http://plo.vn/ban-doc/photo-giao-trinh-hoc-xu-sao-cho-vua-682413.html>).

khuyến cho tình trạng sử dụng sách, giáo trình photo không còn nữa và ý thức sinh viên rất nghiêm túc trong việc sử dụng tài sản trí tuệ của người khác.

Trách nhiệm thứ hai có thể kể đến vai trò của cơ quan chức năng¹⁵ trong việc xử lý vấn đề này. Các trường đại học chỉ tạm đóng quầy photocopy hoặc cấm sinh viên không sử dụng sách, giáo trình photo trong một thời gian ngắn để phục vụ việc kiểm tra, thẩm định đánh giá xếp hạng trường đại học. Sau khi đánh giá ngoài được tiến hành thì đầu lại vào đây. Các cơ quan chức năng không kiểm tra thường xuyên các quầy photocopy trong và ngoài trường đại học đã tạo cho các chủ cơ sở tâm lý an tâm hơn khi thực hiện việc sao chụp các loại sách, giáo trình cho sinh viên. Không xử lý các cơ sở photocopy, in ấn và sinh viên vi phạm là một trong những nguyên nhân dẫn đến tình trạng sử dụng sách, giáo trình photo tràn lan như hiện nay.

Thứ hai, nguồn kinh phí hạn hẹp của các trường đại học không đủ để đáp ứng nhu cầu của số đông sinh viên

Xuất phát từ hạn chế về kinh tế, nhiều trường đại học không trang bị đủ số lượng sách, giáo trình gốc để phục vụ sinh viên. Theo quy định của các thư viện, sinh viên chỉ được mượn một số lượng sách hạn chế trong một khoảng thời gian nhất định, điều này đã tạo ra một số hạn chế đối với nhu cầu học tập, nghiên cứu của sinh viên. Do đó, thay vì mượn sách, giáo trình của nhà trường, nhiều sinh viên quyết định mua sách photo để sử dụng lâu dài. Nếu chúng ta thực hiện một phép so sánh về quy mô, số lượng, chất lượng của thư viện giữa các trường đại học với nhau thì sẽ thấy rất rõ điều này. Các trường đại học lớn với các dự án nước ngoài đầu tư sẽ có quy mô thư viện lớn hơn, trang thiết bị hiện đại hơn, theo đó số lượng đầu sách cũng phong phú đa dạng hơn. Ngược lại, các trường đại học với vốn tự có, thư viện chỉ đang ở mức duy trì hoạt động, hạn chế về số lượng đầu sách, trang thiết bị khiêm tốn.

Thứ ba, ý thức của tác giả, chủ sở hữu quyền tác giả, sinh viên và chủ cơ sở photocopy, in ấn đối với vấn đề bảo vệ quyền tác giả tác phẩm phi hư cấu chưa cao

Ý thức có thể coi là nguyên nhân cốt lõi của tình trạng xâm phạm quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu hiện nay.

Về phía tác giả: Các tác giả cũng ít quan tâm đến việc tác phẩm của mình bị xâm phạm. Không ít tác giả quan niệm rằng việc tác phẩm của mình đến với đông đảo công chúng là phần thưởng đáng giá hơn khoản thù lao vật chất. Chính quan niệm này đã làm cho tình trạng xâm phạm quyền trở nên phổ biến hơn, bởi lẽ “người cha đẻ” của tác phẩm còn không có ý kiến thì còn ai có thể phản đối vấn đề này.

Về phía chủ sở hữu quyền tác giả: Những chủ sở hữu quyền tác giả không phải là tác giả như chủ sở hữu quyền tác giả là các tổ chức, cá nhân giao nhiệm vụ cho tác giả; chủ sở

¹⁵ Các cơ quan chức năng đề cập ở đây được quy định chi tiết tại Nghị định số 60/2014/NĐ-CP ngày 19/6/2014 của Thủ tướng Chính phủ quy định về hoạt động in và Thông tư số 03/2015/TT-BTTTT ngày 06/3/2015 của Bộ trưởng Bộ Thông tin và Truyền thông quy định chi tiết và hướng dẫn thi hành một số điều, khoản của Nghị định số 60/2014/NĐ-CP bao gồm: Bộ Thông tin và Truyền thông, Bộ Công an, Bộ Tài chính, Bộ Kế hoạch và Đầu tư, Bộ Tài nguyên và Môi trường, Bộ Công thương và các Bộ, cơ quan ngang Bộ khác.

hữu quyền tác giả là người thừa kế; chủ sở hữu quyền tác giả là người được chuyển giao quyền...¹⁶ cũng gặp phải rất nhiều khó khăn khi muốn bảo hộ các tác phẩm phi hư cấu do mình làm chủ sở hữu. Do vậy, nhiều chủ sở hữu quyền tác giả có tâm lý chấp nhận tình trạng xâm phạm quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu như hiện nay.

Về phía sinh viên: Việc sử dụng miễn phí các tài liệu đã trở thành thói quen của đại bộ phận sinh viên Việt Nam. Không phải hoàn toàn nhưng hầu như rất ít sinh viên có ý thức tôn trọng quyền tác giả. Không chỉ riêng đối với quyền tác giả tác phẩm phi hư cấu mà sinh viên còn có thói quen dùng miễn phí nhiều tài nguyên khác như: hệ điều hành Window của Microsoft, Microsoft Office, phần mềm diệt virus Kaspersky, phần mềm download IDM...

Về phía các chủ cơ sở photocopy, in ấn: Mục đích của kinh doanh cuối cùng vẫn chỉ là lợi nhuận. Việc nhân bản và bán các tài liệu, sách, giáo trình photo mang lại một nguồn lợi nhuận lớn cho các chủ tiệm photocopy. Chính vì thế mà các chủ tiệm photocopy chỉ quan tâm đến việc bán được bao nhiêu sách, giáo trình photo chứ không quan tâm là hành vi đó xâm phạm quyền như thế nào, ảnh hưởng đến quyền lợi của tác giả ra sao.

Thứ tư, pháp luật về bảo hộ quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu chưa quy định một cách rõ ràng, chặt chẽ và thống nhất

Như đã dẫn chứng và phân tích ở phần đặt vấn đề, pháp luật Việt Nam hiện hành chưa quy định về bảo hộ quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu. Đây chính là nguyên nhân khiến cho nhiều người không hề biết đến quyền tác giả tác phẩm phi hư cấu. Trong quan niệm, người dân vẫn chỉ cho rằng quyền tác giả chỉ nói đến quyền đối với các tác phẩm hư cấu như truyện, tiểu thuyết,... chứ không đề cập đến các sách, giáo trình, tài liệu học tập. Do đó, tình trạng xâm phạm quyền mới tràn lan như hiện nay. Thiết nghĩ, đã đến lúc cần ban hành những quy định pháp luật cụ thể về vấn đề này.

5. Giải pháp khắc phục tình trạng xâm phạm quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu trong các trường đại học tại Việt Nam

Dựa trên những nguyên nhân của thực trạng xâm phạm quyền tác giả tác phẩm phi hư cấu, trong phạm vi bài viết này tác giả mạnh dạn đưa ra bốn giải pháp như sau:

Thứ nhất, cần có chế tài để xử lý những hành vi xâm phạm quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu

Giải pháp này được thể hiện ở hai phương diện sau:

Một là, các cơ sở giáo dục đại học cần quy định cụ thể về quản lý sở hữu trí tuệ, trong đó cấm sử dụng tài liệu, sách, giáo trình photo trong hoạt động dạy và học trong khuôn viên các trường đại học. Hiện nay, pháp luật sở hữu trí tuệ vẫn cho phép tự sao chép một bản nhằm mục đích nghiên cứu khoa học, giảng dạy của cá nhân¹⁷. Tuy nhiên, nhà trường là nơi giáo

---

¹⁶ Xin tham khảo thêm Điều 18, Nghị định số 100/2006/NĐ-CP của Chính phủ quy định chi tiết và hướng dẫn thi hành một số điều của Bộ luật Dân sự, Luật Sở hữu trí tuệ về quyền tác giả và quyền liên quan.

¹⁷ Điều 25.1.a Luật Sở hữu trí tuệ 2005.

dục con người không chỉ về tri thức mà còn về đạo đức, do đó quy định cấm sử dụng các tác phẩm phi hư cấu trong nhà trường là việc làm hoàn toàn hợp lý, giúp cho sinh viên nâng cao được ý thức tôn trọng tài sản trí tuệ của người khác, bảo vệ quyền tác giả đối với tác phẩm mình làm ra và tạo động lực cho sinh viên sáng tạo trong khi còn ngồi trên ghế nhà trường.

Hai là, các cơ quan chức năng cần thường xuyên kiểm tra, giám sát¹⁸ hoạt động của các cơ sở photocopy, in ấn trong và ngoài khuôn viên các trường đại học nhằm hạn chế tình trạng in ấn, sao chụp các tác phẩm phi hư cấu nhằm mục đích kinh doanh. Giải pháp này trong tương lai sẽ hạn chế khả năng tiếp cận đến các tác phẩm phi hư cấu photo của sinh viên, giúp cho việc bảo vệ quyền tác giả tác phẩm phi hư cấu tốt hơn.

Thứ hai, Chính phủ và các trường đại học chú trọng tìm kiếm các dự án hỗ trợ kinh phí về xây dựng và phát triển thư viện cho các trường đại học

Với giải pháp này sẽ giúp cho các trường đại học phong phú hơn về đầu sách, đa dạng hơn về số lượng sách, giáo trình gốc nhằm phục vụ nhu cầu học tập và nghiên cứu của sinh viên. Bên cạnh đó, cần đẩy mạnh phát triển các thư viện điện tử trong các trường đại học. Các thư viện điện tử sẽ tiết kiệm được chi phí và đáp ứng được nhu cầu về tài liệu học tập của hầu hết các sinh viên.

Thứ ba, đẩy mạnh tuyên truyền và nâng cao ý thức tôn trọng quyền tác giả nói chung và quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu nói riêng

Việc tuyên truyền, nâng cao ý thức bảo vệ quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu cần được tiến hành đồng bộ đối với ba nhóm chủ thể là chủ sở hữu quyền tác giả, sinh viên và chủ cơ sở photocopy, in ấn. Các chủ sở hữu quyền tác giả tác phẩm phi hư cấu cần biết được rằng việc công chúng biết đến tác phẩm của mình là tốt nhưng người dùng phải trả chi phí cho việc sử dụng. Chủ sở hữu quyền tác giả phải là người quyết liệt nhất trong việc bảo vệ cho những đứa con tinh thần của mình không bị xâm hại. Đồng thời, cần phải giáo dục học sinh, sinh viên ý thức tôn trọng tài sản trí tuệ của người khác ngay từ nhỏ. Trong môi trường giáo dục đại học, khi mà sinh viên đã dần hoàn thiện về thể chất và tinh thần, nhà trường cần tạo ra nhiều các cuộc thi và sân chơi cho sinh viên để thỏa sức sáng tạo để làm ra các tác phẩm của bản thân. Từ đó, giúp sinh viên biết quý trọng tài sản trí tuệ do bản thân làm ra, đồng thời tôn trọng và có trách nhiệm khi sử dụng tài sản trí tuệ của người khác. Mặt khác, cũng cần phải cổ vũ cho các chủ cửa hiệu photocopy thói quen trả một khoản phí cho tác giả khi sử dụng các tác phẩm phi hư cấu của họ thông qua một tổ chức trung gian như VANFA.

Thứ tư, cần có hành lang pháp lý về bảo hộ quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu

Hành lang pháp lý đầy đủ, thống nhất là nhu cầu của toàn xã hội. Do đó, trong thời gian tới, Nhà nước cần xây dựng và ban hành các văn bản pháp luật điều chỉnh vấn đề bảo hộ

---

¹⁸ Theo quy định tại Nghị định số 60/2014/NĐ-CP ngày 19/6/2014 của Thủ tướng Chính phủ quy định về hoạt động in thì Công an cấp Tỉnh sẽ tiến hành kiểm tra đối với các doanh nghiệp hoạt động trong lĩnh vực in, Công an cấp huyện sẽ tiến hành kiểm tra đối với các cơ sở in vừa và nhỏ.

quyền tác giả tác phẩm phi hư cấu một cách đầy đủ và chặt chẽ. Với mục đích xây dựng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa thì việc hoàn thiện hệ thống pháp luật là một trong những nhiệm vụ hàng đầu mà Nhà nước cần chú trọng thực hiện. Cụ thể:

Một là, cần sửa đổi, bổ sung trong quy định của Luật Sở hữu trí tuệ 2005 về các quy định liên quan đến bảo hộ quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu.

Hai là, cần ban hành các văn bản dưới luật và rà soát, bổ sung trong các quy định trong các văn bản luật liên quan đến bảo hộ quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu để đảm bảo tính đồng bộ, thống nhất và khả thi trên thực tế.

Để thực hiện tốt điều này thì rất nên tham khảo kinh nghiệm từ các nước có nền pháp luật Sở hữu trí tuệ phát triển như Hoa Kỳ, EU... Trong phạm vi bài viết này, tác giả xin phép không đưa ra các khuyến nghị cụ thể về vấn đề này.

6. Kết luận

Trong xu thế hội nhập quốc tế, kinh tế tri thức đang dần đóng vai trò quan trọng trong nền kinh tế chung của một quốc gia. Để đáp ứng được xu thế chung của thế giới, Việt Nam cần chú trọng phát triển kinh tế tri thức. Chưa bao giờ vấn đề sở hữu trí tuệ được nhắc nhiều như hiện nay, tình trạng xâm phạm quyền tác giả nói chung và quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu đang ngày càng nghiêm trọng. Vì thế, việc tìm ra giải pháp giúp nâng cao hiệu quả bảo hộ quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu trong môi trường đại học ở Việt Nam hiện nay nhằm đáp ứng nhu cầu hội nhập quốc tế trở nên vô cùng cấp thiết. Trong phạm vi bài viết này, tác giả đã hệ thống hóa các quy định của pháp luật sở hữu trí tuệ về bảo hộ quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu. Qua việc phân tích thực trạng xâm phạm quyền tác giả tác phẩm phi hư cấu trong môi trường đại học ở Việt Nam hiện nay, tác giả đã đưa ra các giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả bảo hộ quyền tác giả tác phẩm phi hư cấu. Với mong muốn quyền tác giả tác phẩm phi hư cấu được đảm bảo, hy vọng bài viết này sẽ góp phần hạn chế tình trạng xâm phạm quyền và tăng cường việc bảo hộ quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu.

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Luật Sở hữu trí tuệ năm 2005, sửa đổi, bổ sung năm 2009.
2. Báo cáo của Cục Khảo thí và Kiểm định chất lượng giáo dục - Bộ Giáo dục và Đào tạo (2016).
3. Thống kê của Cục Xuất bản, In và Phát hành (2016).
4. Lại Nguyên Ân chủ biên (1998), *150 thuật ngữ văn học*, Nhà xuất bản Đại học Quốc gia, Hà Nội.
5. Trần Văn Hải (2017), *Những khó khăn trong việc quản lý tập thể quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu*, Kỷ yếu Hội thảo “Quản trị tập thể quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu ở Việt Nam”, Hà Nội.

6. Nguyễn Thị Phương Hào (2017), *Quyền tác giả tác phẩm phi hư cấu ở Việt Nam*, Kỷ yếu Hội thảo “Quản trị tập thể quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu ở Việt Nam”, Hà Nội.
7. Đoàn Thị Lam Luyến (2017), *Quản trị tập thể và Hiệp hội tác giả phi hư cấu Việt Nam (VANFA)*, Kỷ yếu Hội thảo “Quản trị tập thể quyền tác giả đối với tác phẩm phi hư cấu ở Việt Nam”, Hà Nội.
8. Farner, Geir (2014), *Literary Fiction: The Ways We Read Narrative Literature*, Bloomsbury Publishing USA.
9. Irene Fountas, Gay Su Pinnell (2010), *Genre Study: Teaching with Fiction and Nonfiction Books*, ISBN-13: 978-0325028743.
10. Leo J. Raskind (2013), Copyright Protection for Nonfiction or Compilations of Facts in the USA.
11. <http://giaitri.vnexpress.net/tin-tuc/sach/lang-van/tac-gia-phi-hu-cau-bi-an-cap-va-chua-duoc-bao-ve-2135408.html>
12. <http://giaitri.vnexpress.net/tin-tuc/sach/lang-van/tac-gia-phi-hu-cau-bi-an-cap-va-chua-duoc-bao-ve-2135408.html>
13. <http://www.dongduongsteel.com.vn/vn/Tin-tuc-ct.aspx?pg=Tin-tuc&id=18&name=tac-gia-phi-hu-cau-bi-an-cap-va-chua-duoc-bao-ve>